חספניתא. פניו מתבקעות. ומי אומר שהוא מין שמין שקורין מיינייר"ש והוא (בגרב) ובמרס שכתוב בתורה (דברים כח) [ג] **וחספניתא** תרגום של מרס: **צמיח דסילקא.** מרק תרדין: **חוי לחולה.** שמין הוא סכנה: **יצטנו.** להמי נמי מוקי הוא: **אלא לחולי עלמא אחרי.** ר"מ ומסתם מתניי ר"מ (סנהדרין פו.) ואומתי תנן נותן זה בעצמו וזה בעצמו: **קסם.** גבי שאר מוליס: **לא נעו ניחא.** לטרפו ולערבו יפה יפה: **ולא ניחך.** לא יערבנו כל כך: וממרח **היינו דקתני נותן זה בעצמו וזה בעצמו.** שמערב ומינו לוכך: **אין מסננין אם התרדל.** בי"ט: **כמסננת שלו.** טעמא מפרש לקמיה דמיחזי כבורר שאלין הסוכין שלו: **ואין ממתקין לחומו בגחלת.** כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת או אפן ניסוקת: **נותנין בילה כמסננת של תרדל.** ומסננה בתוכו לייפות מרתיתו: **לא מיחזי כבורר.** שכולה יולאה דרך המסננת ואין משתייר שם פסולת: **בגחלת של עץ.** לפור דשייך בה כיבוי לפי שעושה פחם. גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי לפיכך לתיכו נעשה פחם: **ומ"ש מציערת לגומרי.** שלולין בי"ט ולט"ג דמכבה: **לא אפשר.** לגלות מלתמול לביומא שביתא טפי אפשר מלתמול: **לגבן.** לאכל חרדל אפשר מלתמול: **גבינה: מאי שנא מליפה.** שלשין פת ביום טוב ושלי נמי לגיפה למיל: **לא אפשר.** דפת חמה מעלית טפי הכא אפשר מלתמול: **חימא לף גבינה בת יומא מעלית.** וכ"ש לתמול: **לפניה לסטריה לעילוי.** לשימרא שבשפת פיה יהפוך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שרחם מקום תחת הבגד שם הוא ויולמין ממנו גרדין שקורין פיינד"ן ולמא מדשיקא גרדתא מייניה במכה וכשבא להפשיטו החלוק מעל המילה ישמוט ויקרע את רחם הגיד ומשו ליה כרות שפכה: **לימיה דחציי.** לומנתו: **עבדא.** למינוקות הבאים לידה לתקן מילתן: **ליפשפש לפנגא.** דמילה. כיס היתה עושה של בגד לפניס בתוך החלוק ותופרתו מתוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חלי החלוק כדי לחוץ בין האימרת ובין המילה: **לייפי נליפא.** מעט שחק של בגד שיהא בו לאימרת לפי שהאימרת מהדקה יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד: **וליפפיה לשפשיה לסחפי.** לתחתית רחם הגיד יהן השפה ורחם השני החלק יהא למעלה: **ולעפפיה לעיולי.** לותו רחם העליון החלק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין שלא ידבקו במכה: **דלא ידיע ניה מפקעיה.** שלין ניכר בו שנקב ניח הרעי שעה סוללת זה: **ליפשפיה משחת.** שהשמן מלהיל הבשר: **ונוקמיה לחדי יומא.** נגד השמש: **והיכא דזיג.** שלולו מזוכיה בילוע שהחלב כנגדו: **בשרחת.** כרחם השעורה שהוא חדול: **דוריף.** מנפחו לאיפליי"ר בלע"ז: **דלא מייך.** שלא יכול ליקי: **מיקר הוא דקר פומיה.** נלטנו שפתיו ולין בו כח למוך בהן: **לייפו לפא דגומרי.** תשטח גחליס על דף או על כלי: **ונוקמה לחדי פומיה.** ויעמיד אלל פיו: **דחייס פומיה.** שיתחמס פיו: **ומייך.** ויוקי: **דלא מיגאפא.** שלין נשימה ניכרת בו שלין לופק כנגד לבו כדרך כל אדם: **ליגפפיה בגיפוותא.** יניפו עליו בנפה שקורין ומ"ן: **דלא מעוי.** לין רוחו נכנס ויולא יפה מלייע"ל בלע"ז: **סילחא דאימיה.** שילא **שנולדה עמו: וליערקיה עליה.** יחליקנה על בשרו כמו שלשתרוקי לשתריקו (ע"ג ד' מ:) תשתולדי"ר: **דקטין.** שהוא דק: **מקוטנא לאולמא.** השלית רחשה גם ז' קלר ורחשה אחד רחב יחליקוה עליו מרחש הקלר יחתילו וימשוכו ללד הרחב כלומר כן ילחיב זה ויתעבה: **ואי אלים.** ולא מחמת גרילות אלא שפוח ליערקיה עליה מאולמא לקוטנא: **דסומק.** כל בשרו אדום: **לא חיזלא ניה דמיה.** בשרו דעכשיו כל דמו מלוי בין עור לבשר וכשמולין אותו יולא כל דמו: **ליערקו ליה.** יחתינו מלמולו: **לא נפל ניה דמא.** לא נא בו דם וממוך כך חלש הוא ואין בו כח וממהר לחלוש ולמות: **לנרלי היס:** ס"ג **רלימיה שהיה ירוק הללמי בו ולא היה בו דם כריה.** תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפא דם כרית מנוה כדכתיב (זכריה ט) **גם את בדם ברימך ועוד דמסוכן הוא ומשום מולשא שלא נוצר בו עדיין דם:**

מתני'

הבא מיחזי כבורר. מיהו בורר לא הוי שגס הפסולת רלוי לאכילה ולא דמי למסמרת דריס תולין (לקמן ד' קלז:) דלאיכא למ"ד חייב משום בורר: מי

ו)חספניתא מאי תקנתיה לימשי טובא במיא דסילקא: **לא** שחק מערב שבת: תנו רבנן דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביו"ט **א)**שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן א"ל אביי לרב יוסף מאי שנא כמון בי"ט דחזי לקדרה יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה דתניא **ב)**אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת אמר ר"ש בן אלעזר משום ר"מ אף טורפין יין ושמן א"ר שמעון בן אלעזר פעם אחת חש רבי מאיר במעיו ובקשנו לטרוף לו יין ושמן ולא הנחנו אמרנו לו דבריך יבטלו בחייך אמר לנו אע"פ שאני אומר כך וחבירי אומרים כך **ג)**מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירי הוא ניהו דמחמיר אנפשיה אבל לכולי עלמא שרי התם לא בעי ליכא הכא בעי ליכא הכא נמי ניעביד ולא לילף היינו דקתני נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו: ת"ר **ב)**אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת א"ל אביי לרב יוסף מאי שנא מהא **ג)**דתנן נותנים ביצה במסננת של חרדל א"ל התם לא מיחזי כבורר הכא מיחזי כבורר ואין ממתקין אותו בגחלת והתניא ממתקין אותו בגחלת לא קשיא **ג**כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ א"ל אביי לרב יוסף מ"ש **ד)**מבישרא אגומרי א"ל התם לא אפשר הכא אפשר א"ל אביי לרב יוסף מהו לגבן א"ל **ה**אסור מ"ש מלישה א"ל התם לא אפשר הכא אפשר והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא הכי קאמרי דאפילו גבינה בת יומא מעליא: אין עושין לה חלוק כו': אמר אביי **ה)**אמרה לי אם **ה**האי חלוק דינוקא לפניה לסיטרא **ו)**לעילאי דילמא מידביק **(ו)** גרדא מיניה ואתי לידי כרות שפכה אימיה דאביי עבדא כיסתתא לפלגא אמר אביי האי ינוקא דלית ליה חלוק לייתי בליתא דאית ליה שיפתא וליכרכיה לשיפתא לתתאי ועייף ליה לעילאי ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא ידיע מפקתיה לשייפיה מישחא ולוקמיה להדי יומא והיכא דזיג ליקרעיה בשערתא שתי וערב אבל בכלי מתכות לא משום דזריף ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא מייץ מיקר **(ז)** דקר פומיה מאי תקנתיה ליתו כמא גומרי ולינקטיה ליה להדי פומיה דחיים פומיה ומייץ ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא **ז)**מנשתיה לינפפיה בנפוותא ומנשתיה ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלא **ח)**מעוי ליתו סליתא דאימיה ולישרקיה עילויה ומעוי ואמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דקטין לייתו לסילתא דאימיה ולישרקיה עילויה מקוטנא לאולמא ואי אלים מאולמא לקוטנא ואמר אביי אמרה לי אם **ט**האי ינוקא דסומק דאכתי לא איבלע ביה דמא **ט)**ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה **י**דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה ליתרחו עד דנפל ביה דמיה ולימהלוה **י)**דתניא א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהוא אדום אמרתי לה המתיני לו עד שיבלע בו דמו המתינה לו עד שנבלע בו דמו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהוא ירוק הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית אמרתי לה המתיני לו עד שיפול בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי:

מתני'

יכול לינק: **מיקר הוא דקר פומיה.** נלטנו שפתיו ומין בו כח למוך בהן: **לייפו לפא דגומרי.** תשטח גחליס על דף או על כלי: **ונוקמה לחדי פומיה.** ויעמיד אלל פיו: **דחייס פומיה.** שיתחמס פיו: **ומייך.** ויוק: **דלא מיגאפא.** שלין נשימה ניכרת בו שלין לופק כנגד לבו כדרך כל אדם: **ליגפפיה בגיפוותא.** יניפו עליו בנפה שקורין ומ"ן: **דלא מעוי.** לין רוחו נכנס ויולא יפה מלייע"ל בלע"ז: **סילחא דאימיה.** שילא **שנולדה עמו: וליערקיה עליה.** יחליקנה על בשרו כמו שלשתרוקי לשתריקו (ע"ג ד' מ:) תשתולדי"ר: **דקטין.** שהוא דק: **מקוטנא לאולמא.** השלית רחשה גם ז' קלר ורחשה אחד רחב יחליקוה עליו מרחש הקלר יחתילו וימשוכו ללד הרחב כלומר כן ילחיב זה ויתעבה: **ואי אלים.** ולא מחמת גרילות אלא שפוח ליערקיה עליה מאולמא לקוטנא: **דסומק.** כל בשרו אדום: **לא חיזלא ניה דמיה.** בשרו דעכשיו כל דמו מלוי בין עור לבשר וכשמולין אותו יולא כל דמו: **ליערקו ליה.** יחתינו מלמולו: **לא נפל ניה דמא.** לא נא בו דם וממוך כך חלש הוא ואין בו כח וממהר לחלוש ולמות: **לנרלי היס:** ס"ג **רלימיה שהיה ירוק הללמי בו ולא היה בו דם כריה.** תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפא דם כרית מנוה כדכתיב (זכריה ט) **גם את בדם ברימך ועוד דמסוכן הוא ומשום מולשא שלא נוצר בו עדיין דם:**

מתני'

והמוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון, אילו מושכין ואילו מניחין טפחו של זה בצד טפחו של זה [שנאמר] לפני תמיד. ר' יוסי אומר אפילו אילו נוטלין ואילו מניחין אף זו היתה תמיד. שמעינן מדבריהם שאומרים אילו מושכין ואילו מניחין, פי' מושכין את לחם הפנים, לא שמסירין אותו מעל השלחן כולו אלא מושכין אותו מעט מעט ומתגלה מקצת השלחן, ובאותו מקצת המגולה מניחין (הלחם) המכניסין [הלחם] החדש, וכן עושין טפחו של זה בצד טפחו של זה. וסבירא להו שאם נטלו הישן מעל השלחן אין מחזירין אותו, אלא כיון שסילק הלחם הישן ונשאר השלחן שעה אחת בלא לחם, עברו על הכתוב לפני תמיד. ואע"פ שיש לו רשות להדר הא חדש, מיהא שמעינן שהפורש מן המצוה אין לו עוד לחזור עליה להדרה. **ומצאנו** בתלמוד א"י המל יומל, מיכן לשתי מילות אחת למילה ואחת לפריעה, אחת למילה ואחת לציצין כדברי ר' עקיבא. ולר' ישמעאל דסבירא ליה דברה תורה כלשון בני אדם נפקא ליה מהא דא"ר יהודה בן פזי אז אמרה חתן דמים למולות, מיכן ב' מילות למילה ולפריעה למילה ולציצין. **ת"ר מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת.** פי' מהלקטין, יש מי שאומר מלקט הציצין המעכבין את המילה כולן, וכן סבירא לן. ויש מי שאומר מהלקטין מלשון ילקוט, שהעורלה היא כמו ילקוט ובתוכו העטרה, וצריך לחתוך הילקוט כולו לגלות העטרה, ואם לא חתכו כולו, כאילו לא מל. והמל אם לא הילקט בשבת כל הציצין המעכבין את המילה כאילו לא מל וחילל השבת וענוש כרת. **והאי** דאמרו לא מספקת, אינה התראה ואינו מתכוון לחלל את השבת אלא לעשות מצוה מיכוון, וכיון שלא עשה חייב כרת, מפני שלא הניח כיון שנכנסה השבת. **מרצצין,** אע"ג דהאי דם מיחבר הוא, כיון דהיא סכנה דמיא לאיספלנית וכמון ועבדינן לה בשבת. **פי'** איספלנית, רטייה. **קירא,** שעוה והיא פסולת הדבש. **חספניתא.** כעין קרום הצומח בעור הפנים ומתקלף, ובלשון ישמעאל אל כופה. **סילקא,** בלשון ישמעאל סילק. **טורפין,** מערבין. **פי'** סילתא, שיליא. **מקוטנא לאולמא,** ממקום הדק לעבה. **ת"ר** דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה ביו"ט, שוחקין כמון וטורפין לה יין ושמן, יין בפני עצמו ושמן בפני עצמו אבל ע"י ליכא לא. פי' ליכא, עירוב יין ושמן להוליך השמן בתוך היין על [ידי] עירבוב. **(אבל) א"ל אביי לרבה מהו לגבן.** פי' לגבן ביו"ט, לקפות גבינה לקבץ פיתותי החלב הקפוי ולעשותם חריץ של גבינה. א"ל והלא גיבון כמו לישת העיסה שנותן מים בקמח ומולל בידיו ועושה פתיתין ומוסיף מים ומקבץ הפתיתים ועושה אותם עיסה, כך מקפה החלב בטוכמסו ואחר שיקפה בכלי ויעמוד מכניס ידו ופותחו, אח"כ מכניס ידו ומגבן מתוך הקום. חנה גיבון ולישה מלאכתן שוה, מפני מה זה מותר וזה אסור. **ופריך** לו קמה אי אפשר לאכלו אלא ע"י לישה ביומו, והחלב אפשר לאכלו חלב או לעשותו גבינה בערב. **אקשינן** עלה והא אמרו נהרדעי גבינה בת יומא מעליא והנה היא כמו הלישה, וכשם שהפת חמה מעליא כך הגבינה בת יומא מעליא. ופריק ליה הכי קאמר אפילו בת יומא מעליא מכלל שבת שנים ושלשה ימים מעליא טפי, ואפילו בת יומא מעליא. אין עושין למילה חלוק לכתחילה אבל כורך עליה סמרטוט.

ו) פי מיקרון וכפול ומלי מלריס והמעיין בפרקים ימלאם במלואם וכפירושים.

מוסף רש"י

נותנים ביצה במסננת של חרדל. שהחרדל נתון בה, להסתנן ויולנות אם הפסולת ולף הביצה החלמון שלה טוף ומסתנן עמו והוא ליס למרדל למילה והחלמון שהוא קשור נשאר למעלה, וכיון שלוי פירש סימנה של ביצה לתון תבשיל היא ולא לתון חרדל, ומסתנת של חרדל הוא דשרי משום שינוי, ויודע לתון הקערה שהוא כלי שני ומתנגן התבשיל (לקמן קלט:). **המתניתי לו.** לתין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, תון מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים (חולין מז:). **שיבלע בו דמו.** שיהא דמו נבלע בבשרו, שהיה דמו סולך תין עוד לבשר והוי כמי שאין לו דם והכא הוא דשפר ומסתון שאין בו חיות הוא מת ממכה קלה (שם).

רבינו חננאל

השבת וכו'. אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' עקיבא. מתני' עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין כר'. אמרינן כי מכדי קתני מוהלין ופורעין ומוצצין כו', עושין כל צרכי מילה למה לי. לאתויי הא דתנו רבנן המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאינן מעכבין את המילה, פירש, על ציצין המעכבין את המילה חוזר על שאין מעכבין אינו חוזר. ואמרינן מאן תנא פירש. ואתא רבה בר בר חנא לאוקומה כר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה, ולא קמה ופשוטה היא. ובא רב אשי להעמידה כר' יוסי דנראה בעלמא, ואיפשטיא במנחות בתחילת פרק ר' ישמעאל הכי, לאו א"ר יוסי התם כיון דאפשר לא טרחינן הכא נמי כיון דאפשר לא טרחינן, ונדחת גם זו. ואתו נהרדעי ואוקמוה כרבנן דפליגי עליה דר' יוסי במנחות פרק שתי הלחם נילושות, דתנן ד' כהנים נכנסים ב' בידם ב' סדרים ובידם ב' בזיכין, וד' מקדמין לפניהם, ב' ליטול ב' סדרים וב' ליטול ב' בזיכין, המכניסין עומדין בצפון ופניהם לדרום,

הגהות הב"ח

(ו) גמ' דילמא מידביק גרדתא מיניה: **(ז)** שם מיקר הוא דקר:

גליון הש"ס

גמ' מימי לא מלאני לבי. לעיל דף קיח ע"ב:

לעזי רש"י

איינייר"א [אובידר"א]. מין צרעת, שבה הפנים מתבקעות. **פיינד"ן [פירניי"ש].** חוטים תלויים בבד.
אינפלי"ר. לנפח.
וא"ן [ו"ן]. מניפה.
אלייג"א [אליני"ר]. לנשום.
אשאולדיי"ר [אישלאוריי"ר]. להחליק.

רב נסים גאון

אז הוא בן עונשין. וכיון שראינו שענש הכתוב מי שלא נימול שנאמר [בראשית יז] וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה וגו', ידענו כי דבר זה מיוחד הוא באנשים גדולים ולא בנערים. ומצאנו כתוב בו בשר ערלתו להודיענו שהמילה דוחה את הצרעת על דרך העיקר שהקדמנו דאתי עשה ודחי לא תעשה, וכי בעת שתהיה בערלה בהרת יכול ויחתוך אותה וידחה מה שכתוב [דברים כד] השמר בנגע הצרעת. והוצרכנו שיבאר לנו דבר זה להסיר מדעתנו מה שהיה עולה עליו שמה היינו סבורים כי זה שכתוב [שם] לשמור מאד ולעשות הוא דבר מוסף על הלאו, והוה ליה לא תעשה ועשה ואין המילה דוחה אותן שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. והסיר ממנו סברא זו והודיענו שהוא לא תעשה בלבד והמילה דוחה אותה. וזהו שאמרו תינח גדול דכתב ביה בשר, והקטן נמי שהוא בן ח' ימים נאמר בו וביום השמיני יימול בשר ערלתו, ידענו כי המילה ביום ח' תדחה (עוד) את הצרעת. נשאר לנו לשאול על הבינוני והוא שעברו עליו ח' ימים ולא נימול מפני מאורע שאירע לו כגון שהיה חולה או שהיה בו ספק, התהיה המילה ראויה בו בעת שיש בהרת בערלתו או לא, ולפיכך אמרו בינוני מנלן. ובאה התשובה משם אביי דאתיא מבינייא, ומשם רבא מילה בזמנה [לא] צריכא קרא כו'. ופי' על דעת אביי שהמילה מותרת בבינוני במקום שיש בהרת נלמוד מגדול וקטן כמו ששנינו [ריש ספרא] בבנין אב משני כתובים הצד השוה שבהן כו'. וכן הוא הילוך הדבר בכאן, כי הבינוני לא יתכן שנלמוד מן הגדול לפי שהגדול ענוש כרת לכך התירו בו הכתוב תחיכת הבהרת, אבל הבינוני שאין בו חיוב כרת אין דבר זה מותר בו. וכמו כן לא נלמוד דבר זה מן הקטן כי הקטן מילתו בזמנה ביום ח' והיא דוחה את השבת ולפיכך התיר הכתוב תחיכת הבהרת, אבל הבינוני שאין מילתו בזמנה לא. ומאחר שלא יכולנו ללמוד דבר זה מאחד מהן חיברנו אותם ביחד